

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 1 (091)

Н. М. Ковтун,

кандидат філософських наук, старший викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МЕТАФІЗИКА ЯК КОНЦЕПТ ОСМИСЛЕННЯ ТИПІВ СВІТОГЛЯДУ У ФІЛОСОФІЇ М. ЛОСЬКОГО

У статті проаналізовано осмислення М. Лоським феномену метафізики як основи будь-якої світоглядної системи, зокрема філософської. Особлива увага зосереджена на проблемі розмежування філософських систем на актуалістські, субстанціоналістські й ідеал-реалістичні. Основою класифікації філософських систем М. Лоського розглядається їх поділ на органічні й неорганічні на підставі співвідношення цілого і частини.

Звертаючись до філософії новітнього часу, людина не може знайти переконливих відповідей на більшість хвилюючих її питань. Протягом ХІХ – поч. ХХ ст. увага найталановитіших представників філософії була зосереджена на проблемах гносеології. Внаслідок цього, замкнувшись у спеціальній і досить далекій від життя сфері досліджень, філософія віддалилась від нагальних інтересів реальної людини у сфері пояснення картини світу. У новітні часи так і не було вироблено грандіозних концепцій світобудови, визначних метафізичних систем, подібних філософії Аристотеля, Спінози, Лейбніца, Гегеля. Більше того, опираючись на кантівську гносеологію, панівним стало заперечення навіть можливості їх створення. З огляду на це, важливим є дослідження різних підходів до класифікації філософських систем на основі аналізу метафізичних світоглядних позицій, запропонована свого часу визначним російським мислителем Миколою Лоським.

Свого часу філософська спадщина М. Лоського стала предметом дослідження В. Зінківського, В. Ільїна, С. Левицького, В. Лехцієра, М. Старченка. Вказані дослідники сходяться на думці, що М. Лоський чи не єдиний з російських філософів середини ХХ ст., сформулював цілісну систему філософії, в якій не лише окреслює нові напрямки у філософії, а й залишається вірним кращим зразком філософської традиції. В українській філософській літературі творчість М. Лоського ще не стала предметом системного критичного дослідження. Проте, слід відмітити публікації українського дослідника С. Яновського, в яких аналізується інтерпретація філософії російського мислителя в радянський і пострадянський період. Одночасно особлива увага С. Яновського зосереджена на вивченні проблеми необхідності свободи й обґрунтування інтуїтивізму у творчості М. Лоського. Однак, в цілому творчість М. Лоського, зокрема проблема класифікації філософських систем, не стала предметом прискіпливого аналізу в сучасній українській філософській літературі, а відтак залишається недостатньо дослідженою, а тому й перспективною сферою історико-філософських студій.

Метою дослідження є аналіз феномену метафізики як основи осмислення типів філософських світоглядів у творчості М. Лоського.

Інтерес до метафізики як філософської дисципліни за М. Лоським поступово відроджується лише з другої половини ХІХ ст., формується сприятлива атмосфера для розбудови філософських систем, які тяжіють до дослідження усієї різноманітності буттєвості світу. З'являється і гносеологічне виправдання цих тенденцій. Такі напрямки у гносеології, як "інтенціоналізм Гуссерля або інтуїтивізм, спонукають філософа спрямувати свій розум на найпотаємніші сторони буття з надією, що наша пізнавальна здатність не наштовхнеться на перешкоди, абсолютно нездоланні" [1: 4]. Виходячи з цього, М. Лоський зауважує можливість формування у майбутньому новітніх світоглядів, системний аналіз яких посідає чи не центральне місце у системі філософських наук.

Російський філософ розглядає метафізику як вчення про світ як ціле. В її межах розкривається загальна картина світу, котра є основою для всіх наступних суджень про нього. Метафізику "можна розподілити на три розділи: онтологію, космологію і природничу (рос. "естественную" – К. Н.) теологію" [1: 5]. До сфери онтології належить дослідження елементів, з яких складається всесвіт, матерія, душа, дух, а також їх найзагальніших властивостей. Зазначене дослідження відбувається через розкладання елементів буття до певної межі. На основі цього формулюються загальні поняття, а точніше категорії "субстанції", "якості", "кількості", "відношення" та ін. Усі інші науки досліджують ці сторони буття, аналізуючи дані про певні субстанції, якості. Втім, у межах жодної з них не

піднімається проблема, що таке субстанція, що означає володіти певною якістю, бути певною величиною.

Головним завданням метафізики є дослідження світу як системного цілого і визначення місця окремих елементів у ньому. Це завдання вирішується в одному з розділів метафізики, котрий отримує у філософії М. Лоського назву космології. Поряд з цим вивчення буттєвості світу неодмінно наштовхується на проблему існування Надсвітнього Начала, Абсолюту або Бога. Незалежно від позитивної чи негативної відповіді на питання щодо існування Абсолюту, цей предмет дослідження настільки особливий, що має складати, за твердженням російського філософа, окремий розділ метафізики, в межах якого потрактовується Абсолютне у його відношенні до світу. Ця частина метафізики отримує назву природничої теології, на відміну від теології, основою якої є Одкровення.

Якщо виходити з визначення метафізики, як вчення про світ як ціле, вона постає необхідною частиною будь-якого напрямку філософії, окрім крайнього суб'єктивізму і скептицизму. Таке визначення за М. Лоським зовсім не зумовлює звуженого змісту поняття "метафізика" і не надає їй виключного становища. Оскільки будь-який світогляд містить у собі систему знань про світ як ціле, метафізика з необхідністю входить у нього як ключова філософська дисципліна. Власне так і було до певного часу в розвитку західноєвропейської філософської парадигми. Критика метафізичного способу сприйняття світу пояснюється тим, що в термін "метафізика" свого часу було вкладено упереджений зміст, котрий критикується тією чи іншою філософською системою. Більше того термін "метафізика" свідомо або напівсвідомо став позначати виключно вчення про надфізичне. Так, мислителі-матеріалісти, не сприймаючи жодного іншого буття окрім фізичного, вважають, що наука про надфізичне буття не має права на існування. Фактично вибудовуючи свою власну матеріалістичну систему метафізики, вони не погоджуються з відповідною назвою, адже предметом метафізики, на їх думку, є надматеріальне буття, існування якого неможливе. На підставі цього матеріалісти виводять особливий метафізичний метод пізнання: якщо буття надфізичне, то й знання про нього має бути надчуттєвим. А відтак, виходячи з позиції, що будь-який пізнавальний досвід має чуттєвий характер, послідовники матеріалізму визнають предметом метафізики щось наддосвідне, надемпіричне.

Найбільш впливовим опонентом метафізики, на думку М. Лоського, був І. Кант. Його критика метафізики ґрунтується на досконало розробленій гносеології, висхідною позицією якої є думка, що знання можливе лише про предмети, іманентно властиві свідомості суб'єкта. Людському пізнанню властиві, згідно його теорії, тільки предмети, сконструйовані розумом людини з суб'єктивних чуттєвих даних. Такі предмети не можуть бути справжнім буттям, вони (феномени), існують лише у досвіді людини. Це світ, котрим він уявляється людині. Справжнє буття ("речі в собі", ноумени), існує незалежно від того, яким воно уявляється суб'єкту. Буття ноуменів залишається навіки трансцендентним людському пізнанню, а відтак абсолютно непізнаваним. Його властивості можуть бути лише предметом віри, а не знання. Метафізика, за І. Кантом, є вченням про трансцендентне свідомості буття, вченням про "речі в собі", про справжній світ, котрий існує незалежно від свідомості. З огляду на це робиться висновок, що метафізика як наука неможлива, вона може функціонувати лише як система переконань, заснованих на вірі.

Ідеї І. Канта про неможливість пізнання справжнього буття видаються, на перший погляд, безумовно істинними. Проте, як слушно відзначає М. Лоський, розвиток гносеології кн. XIX – поч. XX ст. засвідчив існування низки методів, за допомогою яких можна зрозуміти, що предмет, котрий уявляється людині іманентним свідомості, може бути за своїм буттям незалежним не лише від індивідуальної свідомості, а й від будь-якої свідомості. Такою є, наприклад, "іманентна філософія Шуппе з його вченням про родову свідомість, таким є інтенціоналізм Е. Гуссерля, теорія пізнання В. Соловйова, С. Трубецького і Є. Трубецького, течії англо-американського реалізму і, насамперед, різні напрямки інтуїтивізму" [1: 7]. Саме такий підхід до процесу пізнання М. Лоський розвиває у своїй концепції інтуїтивізму. Згідно з нею, предмет зовнішнього світу (як-от, коливання маятника), котрий з'явився в межах пізнавальної активності дослідника і став іманентним його свідомості, залишається втім трансцендентним суб'єкту пізнання. Іншими словами, від того, що дослідник споглядає предмет, останній не перетворюється в його індивідуально-психічний стан. Наприклад, увага суб'єкта пізнання, спрямована на коливання маятника, жодним чином не впливає на процес коливання. Суб'єкт споглядає справжнє буття таким, яким воно є, незалежно від власного духовного стану і пізнавальної діяльності.

З огляду на це критика І. Кантом метафізики, за М. Лоським, зумовлена підміною понять. Німецький мислитель, як і багато інших філософів, вважав, що все іманентне свідомості є властивим також і суб'єкту пізнання. Заперечуючи таку можливість, у межах інтуїтивізму обґрунтовується можливість існування метафізики як науки про справжнє буття ("речі в собі"). Слід відзначити, що деякі попередники І. Канта, наприклад, Р. Декарт, Г. Лейбніц сприймали метафізику також як вчення про буття, однак трансцендентне не лише суб'єкту пізнання, а й свідомості. Як зауважує М. Лоський,

у цьому власне й виявляється слабкість гносеології Декарта і Лейбніца, адже предмет, який жодного разу не був у горизонті свідомості суб'єкта, залишається ним недослідженим.

У межах метафізики, аналізуючи елементи буття, дослідник виділяє з різних предметів їх тотожне ядро. Необхідно зауважити, що й конкретні науки здійснюють подібні функції, наприклад, у фізиці досліджується сутнісна сторона світлових й електромагнітних процесів. Суттєва різниця між метафізикою й іншими науками полягає в тому, що спеціальні науки під час аналізу буття досліджують його окремі сторони, натомість метафізика має за мету розкласти все буття на висхідні різноманітні елементи, а згодом, системно проаналізувати найзагальніші його характеристики. "Метафізик, маючи за предмет дослідження усе світове ціле, а не якусь його частину, не зупиняється на відносно основному: шукаючи абсолютно основне, він виходить за межі світу у сферу Надсвітового Начала, у сферу Абсолютного" [1: 8]. Однак у межах метафізики так і не було вироблено загальноновизнаної системи вчень про світ. А відтак вона постає ареною протистояння різних шкіл. Систематично розглянути цю множину підходів можна на основі класифікації реально існуючих і потенційно ймовірних типів метафізичних учень. Саме таке завдання ставить перед собою М. Лоський у праці "Чуттєва, інтелектуальна і містична інтуїція" (М., 1995).

Російський філософ констатує, що різні метафізичні системи суттєво відрізняються одна від одної ступенем єдності або роздробленості картини світу. Найбільш очевидно зовнішньою формою, в якій втілюється дискретність світу, є просторовий порядок речей. Наприклад, дерево і яструб займають два різні місця у просторі, а тому зміст буття кожного з них відрізняється від буття іншого. Їх об'єднує перебування в одному просторі, втім ця єдність має лише зовнішній характер, оскільки зміст кожної істоти залишається особливим. Ще глибша прірва між рівнями буття простежується в часовому порядку процесів. Дві події, котрі відбулися в різний час, наповнюють два відмінні відрізки часу, "увесь зміст одного процесу перебуває поза межами змісту іншого, так, що вони не співвідносяться один з одним у часі, і ця неспіввіднесеність набагато глибша за просторову відмінність" [1: 9]. У просторі речі можуть бути певним чином наближені одна до одної. Натомість те, що відійшло в минуле, не може бути переміщене у теперішнє, воно начебто провалюється у прірву, з якої немає повернення. На підставі цього, за М. Лоським, філософи, котрі не мислять можливості існування жодного іншого буття, ніж просторово-часового, вибудовують метафізичні системи, в котрих стверджується глибока роздробленість світу, нездоланна розмежованість різних його елементів у просторі і часі. Існують й філософські підходи, в яких стверджується, що основою існування світу є надпросторове і надчасове буття, котре долає дискретність простору і часу, встановлюючи іманентний зв'язок між елементами світу. Виходячи із вчення Платона, будь-яке надчасове і надпросторове буття М. Лоський визначає як ідеальне. На протигагу цьому, просторово-часове буття отримало назву реального. Більше того, саме негативне чи позитивне ставлення метафізичних систем до ідеального буття, на думку російського мислителя, є основою їх класифікації.

Оригінальним є тлумачення категорії "субстанції" російським філософом. Субстанція визначається ним як носій різних властивостей і подій, котрий залишається абсолютно стійким, не дивлячись на зміну властивих йому характеристик і явищ (холод змінюється теплом, рух – спокоєм, а носій цих процесів залишається тотожно собі сутністю). Зауважимо, що у більшості метафізичних систем субстанція розглядається не як носій подій, а як сутність, як основне буття. Натомість події постають явищами цієї сутності. Субстанція за М. Лоським не лише перебуває поза часом, а й панує над ним. Подібну якість субстанції мислитель позначає терміном "надчасовість". "Це особливо виразно простежується у такій властивості душі, як пам'ять; "Я", перебуваючи поза часом і будучи вище часу, існує ні близько, ні далеко від своїх переживань, від подій, в яких виявляється її субстанційна сутність: ось чому воно здатне охоплювати єдиним поглядом неподільний більш-менш протяжний відрізок подій, тримаючи у собі не лише теперішнє і минуле, а й майбутнє, котре щойно зароджується; наприклад, прослуховування мелодії і насолода від неї була б неможливою без зазначеного панування над часом" [1: 11]. Окрім цього, "Я" здатне спрямовувати свою увагу на події, які відійшли у минуле десять, двадцять і більше років тому. Вони вкотре можуть набувати актуальності й поставати перед внутрішнім поглядом людини. Усі духовні стани "Я" формують безперервний потік, у якому навіть віддалене минуле пов'язане з теперішнім, безпосереднім чином впливаючи на нього і вступаючи з ним в інтимне взаємопроникнення завдяки позачасовій субстанції, котра над безоднею років об'єднує згадану подію з наявними переживаннями. А тому субстанційне буття постає як начало, котре організовує світові процеси і надає їм цілісного характеру.

Поняття "субстанції" є засадничим, на думку М. Лоського, не лише для більшості класичних метафізичних систем, воно має конститутивний характер для світогляду переважної більшості людей. Це відбувається навіть тоді, коли людина не усвідомлює, що використовує у своєму мисленні саме те поняття, котре філософи позначають як субстанція [1: 10]. Світогляд, у якому припускається існування ідеального буття лише у формі субстанції, мислитель класифікує як субстанціоналізм. Подібний підхід може втілюватись у різних формах, залежно від того, які види субстанції визнаються

філософом (душа, матерія), і чи поділяє він ідею множинності субстанції. Так, начебто такі відмінні системи, як філософія Демокрита, Декарта, Лейбніца, Спінози, Берклі, мають характер субстанціоналізму. Важливою рисою субстанціоналізму, згідно з М. Лоським, є ідея виняткової єдності окремої субстанції і в той же час надзвичайної виокремленості і самостійності субстанцій щодо одна одної [1: 13]. Отже, з одного боку, субстанціоналізм виходить з ідеї надзвичайної цільності субстанції, з іншого – з визнання її дискретності. Втілення ідеї дискретності простежується у філософському розумінні субстанції Демокритом і Лейбніцем. Натомість, якщо мислитель виходить з існування у світі лише однієї субстанції, йому вдається уникнути ідеї роздробленості світу. Такою, наприклад, є система Спінози, який обґрунтовує існування у світі лише однієї субстанції – Бога, а все існуюче постає лише її виявом.

Розмежування різних видів субстанціоналізму можливе й на основі якісної характеристики субстанції. З огляду на це, можна виділяти матеріалістичний субстанціоналізм Демокрита, спіритуалістичний субстанціоналізм Г. Лейбніца і пантеїстичний субстанціоналізм Б. Спінози. Одночасно класифікація типів субстанціоналізму можлива й у залежності від кількості субстанцій. Так можливим є моністичний субстанціоналізм (визнання лише однієї субстанції або лише одного виду субстанції), дуалістичний субстанціоналізм (визнання двох видів субстанції, наприклад як у системі Р. Декарта – дух і матерія), плюралістичний субстанціоналізм (визнання множинності субстанції у Г. Лейбніца).

Реалістичний тип метафізичних систем формується за умови визнання існування, окрім субстанції, ще й інших видів ідеального буття. Реалізм як напрямок філософської думки, "заснований на презумпції обдарування того чи іншого феномену онтологічним статусом, незалежним від людської свідомості" [2: 878]. Так, наприклад, можна стверджувати, що всі види порядку, форми, відношень, мислимі як зміст абстрактних понять, теж належать до сфери ідеального. Подібний характер мають, наприклад, математичні ідеї. Число п'ять однаково властиве і п'ятьом звукам, і п'ятьом деревам, і п'ятьом бажанням. Вказані п'ятірки звуків, дерев і бажань можуть існувати в різний час і в різних місцях, проте, форма п'ятірності залишається тотожною для них. А відтак, одна й та сама форма не існує в якомусь місці, не триває у часі, не виникає і не зникає, а відбувається надчасово і надпросторово. Оскільки вище зазначені ідеї не мають самостійного буття, не володіють властивостями живої діяльнісної істоти, а мають швидше формальний характер, М. Лоський називає їх відстороненими (рос. "отвлеченными". – К. Н.) [1: 13]. На відміну від них, субстанція і є конкретним ідеальним буттям, живим, діяльнісним і самостійним.

Окрім вищезгаданих, ідеальних, існують ще й матеріальні відсторонені ідеї. Це ідеї, які позначають природу видів і родів речей, окремих якостей, здібностей (наприклад, ідеї людяності, кольору, доброти, пам'яті). Схожі концепції свого часу висловлювали Сократ, Р. Декарт і І. Кант, у метафізичних системах котрих стверджується надзвичайно тісний зв'язок усіх речей, взаємовключеність всього у все, оскільки будь-яка річ має з іншою річчю деяку тотожну ідею, наприклад, числа, якості, здібності. Означений напрямок у метафізиці, згідно з яким реальне буття існує на основі ідеального, М. Лоський називає ідеал-реалізмом. Прикладом таких систем є вчення Платона, Аристотеля, Плотіна, Й. Фіхте, Ф. Шеллінга, Г. Гегеля, В. Соловйова.

В одному з напрямків ідеал-реалізму, котрий репрезентує німецький мислитель-неокантіанець Герман Коген припускається існування лише відсторонених ідеальних начал. Такий підхід М. Лоський пропонує називати відстороненим ідеал-реалізмом. Одночасно існує й інший підхід, за яким, окрім відсторонених ідеальних начал, існують ще й конкретно-ідеальні начала, ідеї як живі реальні самостійні істоти. Такі системи російський філософ класифікує як конкретний ідеал-реалізм. Його втіленням є вчення Аристотеля, Плотіна, Г. Гегеля, В. Соловйова. Зауважимо, що визнання існування об'єктивного ідеального начала зближує вчення прихильників конкретного ідеал-реалізму з ідеями субстанціоналізму.

Якщо в ідеал-реалістичних системах стверджується крайній ступінь єдності буття, в інших філософських підходах цілком заперечується існування будь-яких позачасових, ідеальних начал. Щоб уявити собі сутність такого світорозуміння, слід з духовного життя вивести ідеальне начало з його процесами, бажаннями, душею, "Я". Відтак увесь зміст життя зведеться до потоку подій (якщо розуміти подію як все те, що має часовий характер, виникає у часі, має в ньому певне місце і піддається відношенням часу – перед, після і т.д.). Так само за М. Лоським можна уявити й розвиток матеріального, якщо, наприклад, у процесі горіння розглядати лише подію (зміни кольору, форми, тиску), відмовившись від думки про атоми або електрони, як субстанції, вічне начало, котре стоїть над потоком часових змін [1: 14]. Хоча розвинути зазначене вчення досить важко, російський мислитель пропонує такі філософські системи називати актуалізмом, маючи на увазі не активність, а актуальність всього сушого на окремому відрізьку часу. Актуалізм простежується у досить різноманітних формах, наприклад у філософських вченнях Геракліта, Д. Юма, Е. Маха, А. Бергсона. Слід наголосити, що в сучасній філософській традиції подібний підхід отримав назву феноменалізму.

Однак, М. Лоський пропонує застосовувати поняття "феноменалізму" для позначення одного з видів актуалізму, котрий завбачує протиставлення феноменів (явищ) ноуменам ("речам в собі").

Виділяючи три типи філософського світогляду (ідеал-реалізм, субстанціоналізм й актуалізм), російський філософ виходить з відношення цих систем до поняття "ідеального буття", а відтак базується на онтологічній засаді. Ще однією підставою для класифікації філософських систем, на його думку, є різне трактування ними поняття "цілого", що стає основою для виділення двох підтипів світогляду – органічного і неорганічного. Їх розрізнення засноване на відмінному розумінні відношення між світовим цілим і його елементами.

Згідно з неорганічним розумінням співвідношення цілого і елементів, елементи розглядаються як висхідне первинне начало, а ціле – похідне, вторинне. Елементи за такого підходу постають як щось самостійне, котре володіє усією повнотою буття. Натомість ціле вважається залежним від елементів й існує лише у відношенні з ними. Прикладом неорганічного світогляду є матеріалізм Демокрита, для якого самостійним буттям є атоми, а світове начало уявляється як сума цих атомів. Прибічники неорганічного світогляду послуговуються таким розумінням цілого не лише щодо всесвіту, а й до усіх можливих едностей, котрі є у світі, наприклад, організмів тварин і рослин.

Органічне розуміння цілого за М. Лоським цілком протилежне неорганічному. Воно виходить з твердження, що ціле первинніше (зрозуміло не в хронологічному смислі) за свої елементи, ціле є чимось основним, а елементи – похідними [1: 15]. З метою дослідження самоіснуючого, самостійного буття, прихильники органічного світогляду не аналізують елементи, а навпаки, звертаючись до цілого, схиляються до переконання, що думка має рухатись за межі світового буття, у сферу надсвітового самостійного начала, Абсолюту. Натомість у межах неорганічного світогляду існування Абсолюту важко навіть уявити.

З метою з'ясування відношення між цілим і його елементами М. Лоський застосовує приклад формування організму тварин і рослин. Створення організмів, зауважує російський філософ, відбувається зовсім не так, як уявляв це свого часу Емпедокл. Серце, м'язи, очі не виникають поза організмом без відношення одне з одним, щоб потім з'єднатись у організм тварини. Ці утворення виникають у системі зародку, тобто вже в існуючому організмі, котрий існує на дещо нижчому ступені розвитку. Хоча жоден з сучасних натуралістів і не дотримується безпосередньо емпедоклового підходу щодо створення живих організмів, більшість з них переконані, що організм є сумою атомів кисню, азоту, вуглеводню, сірки, які існують до виникнення організму і знову з'являються, якщо організм розпадається [1: 16]. Опираючись на досвідні дані, прихильники органічного світорозуміння зауважують, що ріст тіла і його розвиток здійснюється не входженням у нього частин середовища, а через харчування організму шляхом відбирання з середовища необхідних йому складових частин, шляхом їх асиміляції у відповідності до систем організму. Виходячи з цього, у межах органічного світогляду зовсім не стверджується, що ціле породжує цілком усе буття своїх елементів, а постулюється формування елементів з цілого.

Наприклад, прихильники неорганічного світогляду вважають, що держава є сумою людських особистостей, котрі здійснюють індивідуально-психічні й індивідуально-фізичні акти з метою досягнення власних цілей. Держава таким чином постає лише як засіб, створений людьми для досягнення власних цілей, наприклад самозбереження, розширення їх індивідуально буття. Натомість прихильники органічного світорозуміння вважають державу не сумою індивідів, а цілим, яке існує завдяки тому, що індивіди володіють, окрім усього, надіндивідуальними характеристиками. Індивіди, згідно з таким підходом, перебувають у складі держави, як точки на лінії, цілком не вичерпуючи своїми індивідуальними цілями життя всієї держави.

Підсумовуючи, слід зауважити, що класифікація типів світоглядів і типів філософських систем М. Лоського має бінарний характер. По-перше, в залежності від розуміння ідеального буття він виділяє три типи світоглядів: актуалізм, субстанціоналізм й ідеал-реалізм. По-друге, опираючись на відношення між цілим і частинами, мислитель виокремлює органічні й неорганічні світогляди. Поєднання обох класифікацій дає можливість виокремити наступні світогляди: неорганічний актуалізм, органічний актуалізм, неорганічний субстанціоналізм, органічний субстанціоналізм. Щодо ідеал-реалізму М. Лоський схиляється до думки, що він не може бути неорганічним. Вчення, за яким реальні речі й процеси у всіх відношеннях пов'язані між собою своїми ідеальними основами, завжди має характер органічного світорозуміння у формі відстороненого і конкретного ідеал-реалізму. Таким чином маємо шість типів світогляду: неорганічний актуалізм, органічний актуалізм, неорганічний субстанціоналізм, органічний субстанціоналізм, відсторонений ідеал-реалізм і конкретний ідеал-реалізм. М. Лоський не претендує на універсальність своєї класифікації, оскільки неможливо знайти серед філософських систем ті, котрі цілком відповідали б параметрам означеної схеми. З іншого боку, в будь-якій філософській системі елементи цієї класифікації неодмінно простежуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лосский Н. Чувственная, интеллектуальная и мистическая интуиция / Составитель А. Поляков; Послесловие Я. Гайденко; Подготовка текста и примечания Р. Медведевой. – М.: Республика, 1995. – 400 с.
2. История философии: Энциклопедия / Под ред. А. Грицанова. – Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2002. – 1376 с.
3. Левицкий С. Очерки по истории русской философии. – М.: Канон, 1996. – 496 с.
4. Зеньковский В. История русской философии. В 2-х т. – Л.: Эго, 1991. – 480 с.
5. Янковский С. Учение о постигающей интуиции в "системе конкретного идеал-реализма" (попытка интеграции религиозного опыта в метафизику) // Наука. Релігія. Суспільство. – 2001. – № 2. – С. 216-220.
6. Янковський С. Філософія і тоталітаризм: радянський досвід тлумачення філософії Миколи Лосського // Наукові записки. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова, 2001 рік. – Випуск 9. – С. 14-20.

Матеріал надійшов до редакції 26.05. 2009 р.

Kovtun N. M. Метафізика как концепт понимания типов мировоззрения в философии Н. Лосского.

В статье исследуется понимание Н. Лосским феномена метафизики как основания любой мировоззренческой системы, а именно философской. Особое внимание сконцентрировано на проблеме разделения философских систем на актуалистические, субстанционалистические и идеал-реалистические. Основой классификации философских систем Н. Лосским рассматривается их распределение на органические и неорганические на основании соотношения целого и части.

Kovtun N. M. Metaphysics as a Concept of Comprehension of Types of Outlook in the N. Loskiy's Philosophy.

In the article the N. Loskiy comprehension of the metaphysics phenomenon as the basis of any outlook system here philosophic is analysed. Particular emphasis is made on the problem of delimitation of philosophic system on actual, substantial and ideal-realistic. The basis of N. Loskiy's classification of philosophic systems is their division on organic and non-organic on the basis of the correlation of part and the whole.